

Oktabr, 2025-Yil

SA'DIY SHEROZIYNING GULISTON ASARINING SHARQ ADABIYOTIDA
TUTGAN O'RNI

Azimova Marhabat Nizom qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1o'tak 24 guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17499490>

Annotatsiya. Ushbu tezis g'azal janrining ustoz sifatida ulug'langan adib shoir olim va buyuk mutafakkir ajdodimiz Sa'diy Sheroziyning fors-tojik adabiyotida muhim o'rin tutgan "Guliston" asarining sharq adabiyotida tutgan mavqeyi va undagi hikoyatlar tahlili.

Kalit so'zlar: klassik adabiyot, Guliston, Bo'ston, fors-tojik, klassik poeziyasi, axloqiy fazilatlar, hikoyatlar.

Аннотация. Данная дипломная работа представляет собой анализ положения «Гюлистана» в литературе Востока и рассказов в ней, занимающих важное место в персидско-таджикской литературе нашего предка Саади Ширази, который почитался как учитель жанра газели.

Ключевые слова: классическая литература, Гулистан, Бостон, персидско-таджикская, классическая поэзия, нравственные качества, рассказы.

Abstract. This thesis is an analysis of the position of the work "Guliston" in oriental literature, which holds an important place in Persian-Tajik literature, by our ancestor Sa'di Shirazi, a writer, poet, scholar and great thinker, who is revered as the master of the ghazal genre, and the stories in it.

Keywords: classical literature, Gulistan, Bostan, Persian-Tajik, classical poetry, moral virtues, stories.

Sharq klassik adabiyotining buyuk namoyandalaridan biri Muslihiddin Sa'diy Sheroziy (1184—1292) O'rta va Yaqin Sharq o'lkalarida Shayx Sa'diy nomi bilan mashhur. Uning ajoyib asarlari o'zbeklar orasida ham keng tarqalgan. «Guliston» va «Bo'ston» kabi axloqiy kitoblari eski o'zbek maktablarida darslik sifatida o'qitilar edi Fors-tojik adabiyoti tarixida Sa'diyning mavqei juda baland. U birinchi bo'lib g'azal formasini mustaqil janr darajasiga ko'tardi. Uning «Kulliyot»ga 4 devon (gazallar to'plami) kiritilgan. «Kulliyot»ga kiritilgan badiiy asarlar ichida eng mashhurlari 1257 yilda yozilgan «Bo'ston» va 1258 yilda yozilgan «Guliston» asarlaridir.

«Guliston» o'ziga xos didaktik hikoyalar va she'riy aforizmlar to'plamidir. Kitob 8 bobdan iborat. Fors-tojik prozasining klassik namunasi bo'lmish bu asar soddalik, original go'zallik, voqelikni to'g'ri yoritish bilan kitobxonni maftun etadi. Jahongashta shoir o'z hayotida ko'rgan, bilgan voqealarni bayon etib, ulardan axloqiy xulosalar chiqaradi. Undagi qisqa-qisqa hikoyalarda dunyo-dunyo ma'no bo'lgani uchun ham bu kitob jahon adabiyotining oltin fondiga kirgan. Sa'diy o'z zamonining yetuk pedagogi, dono, insondo'st, murabbiy shoiri, chuqur psixolog olimi bo'lgan.

Bu ulug' donishmandning keng va rango-rang ijodida biz yorqin misralar bilan bir qatorda u yashagan davrning qora tamg'asi tushgan dog'larni ham ko'ramiz.

Sa'diy ko'p sayohat qilib, hayot tajribasi orttirgan bilim-don. U dovdirab, yo'l topolmay qolgan kishilarni sargardonlikdan qutqarish, ularga to'g'ri yo'lni ko'rsatib berishni o'zining burchi hisoblaydi. U bir she'rida:

Chu koʻrding koʻr kishi yoʻlinda chohdir,

Indamay oʻtirsang katta gunohdir, —

der ekan, boshqalarga ham shu burchni uqtiradi. Saʼdiy nazarida inson faqat oʻzi uchun emas, boshqalar taqdiri uchun ham, butun bashariyat taqdiri uchun ham javobgar. Insonning koʻzini ochishga, unga yashamoq yoʻllarini oʻrgatishga umrini bagʻishlagan Saʼdiy hayotda insonni pok, irodali, kuchli va magʻrur koʻrishni istaydi.

Saʼdiy Sheroziy umrining 20 yildan koʻprogʻi sayohatda oʻtgan. Bu sayohatlari davomida koʻrgan- bilganlarini umumlashtirib, sayqallab “Boʻston” hamda “Guliston” asarlariga ixcham hikoyalar qilib kiritgan. Asarda insoniyatning axloqiy fazilatlarini, doʻstlik, sabr-toqat, adolat va xushmuomalalik kabi mavzular muhokama qilinadi. Asarda oʻz qobiliyatlari va imkoniyatlari haqida koʻplab qoʻrquv va shubhalar bilan yashab, xavfsiz boʻlsa ham talvasaga tushib behudaga shov-shuv solib boshqalarning ham tinchligini buzgan inson obrazi “Daryo koʻrmagan qul” hikoyatida yoritib berilgan. Ushbu hikoyada qul daryoni koʻrmagani uchun uning haqiqiy kuchi va imkoniyatlarini anglay olmaydi, bu esa qulning bilim vatandashining cheklanganligini anglatadi. Saʼdiy bu hikoya orqali oʻquvchilarni oʻz qoʻrquvlarini yengib, hayotni toʻliq kashf etishga chaqiradi. Bundan tashqari asarda yovuzlikka qarshi turish va oʻz axloqiy qadriyatlarini himoya qilish mavzulari yoritilgan hikoya ham mavjud. “Yovuz bahor va toza kishi” hikoyasi aynan shu mavzuda boʻlib, unda yovuz bahor inson ustiga qanchadan qancha yomonliklar va yovuzliklar qilsa ham toza kishi oʻz ahdida sodiq turib, yovuzlikka qarshi kurashadi. Guliston “ning koʻp hikoyatlarida loʻnda qilib koʻrsatib berilgan.

“Guliston” asari koʻplab boshqa sharq adabiy asarlariga ilhom manbayi boʻlib xizmat qilgan. Masalan, Abdurahmon Jomiyning “Salomon va Abdurahmon”, Nizomiy Ganjaviyning qissalari, Kaykovusning “Qobusnoma” va sheʼriyat sultoni boʻlgan Alisher Navoiyning “Mahbub ul- qulb” asarlari ham aynan “Guliston” asarining taʼsirida yozilgan boʻlib, ularda asar mazmuniga yaqin boʻlgan hikoyalar uchraydi. Shundan ham bilib olishimiz mumkinki ushbu asar sharq adabiyotining eng nodir asari boʻlishi bilan bir qatorda, yana koʻplab shunga oʻxshash noyob va mashhurasarlarning yozilishiga turtki boʻlgan desak mubolagʻa boʻlmaydi. Ushbu asarning ahamiyati bugungi kunda ham saqlanib qolmoqda, chunki uning gʻoyalari va badiiy mazmuni zamonaviy hayotda ham juda muhimdir.

Saʼdiy Sheroziy “Guliston”da oʻziga xos ixcham, latif va hikmatli uslub yaratgan. U hayotiy misollar, qisqa hikoyatlar orqali chuqur maʼnoni ifodalagan. Asardagi sheʼriy parchalar nasriy matnga uygʻunlashib, oʻquvchiga estetik zavq bagʻishlaydi. Bu asar faqat Sharq xalqlari uchun emas, balki butun insoniyat uchun ibrat manbai hisoblanadi. Uning koʻplab tillarga tarjima qilinishi va butun dunyo kutubxonalarida ehtirom bilan saqlanishi buning isbotidir.

Saʼdiy Sheroziyning “Guliston” asari — bu Sharq adabiyotining durdonasi, maʼnaviyat va hikmat xazinasi, insonni ezgulikka, odobga, ilmga va haqiqatga chorlovchi bitmas-tuganmas manba. Uning taʼsiri asrlar osha davom etib, Sharq adabiy maktablari va maʼnaviy tafakkurida oʻchmas iz qoldirgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Baxshilloyevna, S. M. (2022). BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA TARBIYACHI NUTQI NAMUNA-O'RNAK VOSITASI SIFATIDA. *Scientific Impulse*, 1(4), 1288-1292.
2. Baxshilloyevna, S. M. (2022). MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALAR MA'NAVIY DUNYOSINI BOYITISHDA "ALPOMISH" DOSTONING O'RNI. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(2), 146-152.
3. Sharipova, M. B. (2021). Laylo Mirzo Qizi Muslimova XALQ DOSTONLARINI O'RGATISHNING AMALIY AHAMIYATI HAMDA DOLZARBLIGI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA). *Scientific progress*, (7).
4. Sharipova, M. B., & Muslimova, L. M. Q. (2021). XALQ DOSTONLARINI O'RGATISHNING AMALIY AHAMIYATI HAMDA DOLZARBLIGI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA). *Scientific progress*, 2(7), 1130-1134.
5. Sharipova, M. B. (2021). Xursand Nuriddinovna Mirzayeva XALQIMIZ MADANIYATINING HAYOTBAXSH SARCHASHMASI. *Scientific progress*, (7).
6. Baxshilloyevna, S. M. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING NUTQ O'QITISHNING ILMIY-NAZARIY AHAMIYATI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 168-168.
7. Baxshilloyevna, S. M. (2022). «ALPOMISH» DOSTONI-VATANPARVARLIK FAZILATLARIDAN SABOQ BERUVCHI MA'NAVIY DURDONA. *Scientific Impulse*, 1(4), 1426-1430.
8. Sharipova, M. B., & Ravshanova, G. F. Q. (2021). QAHRAMONLIK DOSTONLARINING O'ZIGA XOSLIGI: MILLIY RUH VA AN'ANALAR. *Scientific progress*, 2(7), 1139-1144.
9. Шарипова, М. Б., & Саъдуллаева, М. Б. К. (2020). РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ. *Проблемы педагогики*, (6 (51)), 58-60.
10. Sharipova, M. (2020). O'quvchi yoshlar tarbiyasida o'lmas an'ana va marosimlarning ahamiyati. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).
11. Sharipova, M. B., & Nozirova, M. J. Q. (2021). O'ZBEK XALQ DOSTONLARINI O'QITISHDA KOMPYUTER IMKONIYATLARI. *Scientific progress*, 2(7), 1102-1108.

MODERN SCIENCE
& RESEARCH